

دسترس پذیری وبسایت کتابخانه‌های ملی در کشورهای خاورمیانه

صدیقه محمد اسماعیل | سمیه کاظمی کوهبنانی

چکیده

هدف: هدف اصلی از انجام این پژوهش، بررسی تطبیقی وبسایت سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران با وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی کشورهای اسلامی در منطقه خاورمیانه، از بُعد دسترس پذیری است. روش پژوهش: روش شناسی پژوهش حاضر پیمایشی از نوع ارزشیابانه است که با استفاده از سیاهه واریسی‌ای، مشتمل بر ۱۳ مؤلفه، وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی جامعه مورد نظر (۱۱ مورد) مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. یافته‌ها: با توجه به امتیاز وبسایت شاخص فرضی، ۷۷ امتیاز (که در آن کلیه مؤلفه‌ها ۱۰۰ درصد رعایت گردیده است)، وبسایت کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و ترکیه با دارا بودن تمامی مؤلفه‌ها، و کسب ۷۸ امتیاز (۱۰۰ درصد) در رده اول، کویت و عربستان با ۷۶ امتیاز (۹۷/۷ درصد) در رده دوم، قطر با ۷۴ امتیاز (۹۶/۱ درصد) در رده سوم، سوریه با ۷۲ امتیاز (۹۳/۵ درصد) در رده چهارم، یمن و اردن با ۷۰ امتیاز (۹۰/۹ درصد) در رده پنجم، لبنان با ۶۵ امتیاز (۸۴/۴ درصد) در رده ششم، امارات متحده عربی با ۵۹ امتیاز (۷۶/۷ درصد) در رده هفتم، و عراق با ۵۸ امتیاز (۷۵/۳ درصد) در رده هشتم قرار گرفته‌اند.

نتیجه‌گیری: بررسی وضعیت وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی کشورهای اسلامی منطقه خاورمیانه گواه آن است که کم‌ترین میزان رعایت مؤلفه‌های دسترس پذیری، مربوط به وبسایت کتابخانه ملی عراق، با ۷۵/۳ درصد، و بیشترین آن، معادل با ۱۰۰ درصد مربوط به وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی کشور ایران و ترکیه است. این امر گرچه نشان از رعایت بالای مؤلفه‌های دسترس پذیری در وبسایت‌های جامعه مورد مطالعه دارد، اما به معنای رعایت ۱۰۰ درصدی مؤلفه‌های دسترس پذیری در تمامی آنها نیست. از این رو، نتایج حاصل از این تحقیق می‌تواند ارمغان‌هایی را برای دست‌اندرکاران و طراحان وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی کشورهای اسلامی منطقه خاورمیانه (به تفکیک مؤلفه‌های مطرح شده در سیاهه)، به لحاظ حفظ موقعیت استراتژیک منطقه‌ای در برداشته باشد.

کلیدواژه‌ها

ارزیابی، دسترس پذیری، وبسایت، کتابخانه ملی، کشورهای اسلامی، ایران، خاورمیانه

دسترس پذیری وبسایت کتابخانه‌های ملی در کشورهای خاورمیانه

صدیقه محمد اسماعیل^۱ | سمیه کاظمی کوهبنانی^۲

دریافت: ۱۳۸۷/۹/۱ پذیرش: ۱۳۸۷/۱۱/۶

مقدمه

کتابخانه ملی، خزانه‌دار و پاسدار میراث فرهنگی یک ملت است و به این اعتبار، ریشه در خاک میهن و پای در گذشته ملت دارد. افزون بر این، کتابخانه ملی گردآورنده محصولات، مجموعه فعالیت‌های علمی، هنری، و فرهنگی است و قلب نظام اطلاع‌رسانی کشور محسوب می‌شود. با توجه به جایگاه محوری اطلاعات و اطلاع‌رسانی در تمدن کنونی بشر، کتابخانه ملی، نهادی است که در عین حفظ میراث دیروز نقشی فعال در شکل دادن به فرهنگ امروز و تغییر جامعه به سوی فردایی متعالی دارد (عصاره و مرادمند، ۱۳۸۴، ص ۱۷۵) و کمتر نهادی را می‌توان یافت که چنین پیوندی با گذشته، وضعیت حال، و سرنوشت آینده یک ملت داشته باشد. از این رو، با عنایت به جایگاه ارزشی کتابخانه‌های ملی، به‌عنوان دروازه‌های طلایی دستیابی به اطلاعات، ناتوانی در فراهم کردن امکان دسترسی سریع، آسان، و بدون محدودیت به اطلاعات، ضعف و مشکلی اساسی برای آنها محسوب می‌گردد.

کتابخانه ملی، به‌عنوان گنجینه‌دار میراث غنی مکتوب کشور، تجلی‌گاه غرور فرهنگی ملت‌هاست و باید نشان‌دهنده عظمت فرهنگی آنها باشد. از این رو، ارزیابی دسترسی وبسایت آن، به‌عنوان محمل جدید اطلاعاتی، و مهمترین و اصلی‌ترین ابزار دسترسی به اطلاعات باید مورد بررسی مستمر قرار گیرد (محمد اسماعیل، ۱۳۸۳، ص ۳).
محمد اسماعیل (۱۳۸۳)، در پایان‌نامه دکتری خود، به ارزیابی وبسایت‌های دانشگاه‌های

۱. استادیار کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات تهران (نویسنده مسئول)
M.esmaeili2@gmail.com
۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات تهران
Somayekazemi88@yahoo.com

صنعتی کشور پرداخته و معتقد است هدف پژوهش انجام شده کمک به کاربران برای تصمیم‌گیری در مورد انتخاب پایگاه مناسب، و یاری متخصصان و طراحان جهت طراحی وبسایت‌های باکیفیت بالا برای دانشگاه‌هاست. وی می‌افزاید: طراحی وبسایت‌ها در دانشگاه‌ها باید متناسب با اهداف سه‌گانه آنها (آموزشی، تحقیقاتی، و خدماتی) صورت گیرد. از این منظر، در حال حاضر، ضعف‌ها و مشکلاتی در دیدگاه‌های نظری دیده می‌شود؛ از جمله شناسایی عناصر و ویژگی‌های مهم در طراحی وبسایت دانشگاهی. بنابراین، در پژوهش یاد شده که از نوع کاربردی است، با استفاده از شیوه ارزیابانه، کاربردپذیری وبسایت‌های دانشگاه‌های صنعتی کشور، که در زمان انجام این تحقیق تعداد آنها به هفت مورد می‌رسید، مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته است. ابزار گردآوری اطلاعات، در این تحقیق، سیاهه محقق ساخته‌ای مشتمل بر ۱۰ معیار و ۱۰۹ مؤلفه بوده است که تمامی وبسایت‌های مورد نظر با آن سنجیده شد. نتایج به دست آمده، به ۱۴ سؤال اساسی تحقیق در مورد شناسایی مهمترین معیارها و ویژگی‌های مطرح در این پژوهش، از نظر کاربردپذیری، پرداخته است و مشکلات اساسی طراحی وبسایت‌های دانشگاهی را مورد بحث و بررسی قرار داده است. در نهایت، الگوی نظری مناسبی برای طراحی وبسایت‌های دانشگاهی ارائه گردیده است. در مجموع، نتایج به دست آمده نشان داده است که وبسایت‌های دانشگاه‌های صنعتی کشور، از نظر کاربردپذیری، در سطح متوسط قرار دارند و بیش از نیمی از استانداردها در طراحی آنها رعایت نشده است. در پایان، پیشنهادهایی برای بهبود وضعیت موجود وبسایت‌های دانشگاهی ایران ارائه شده است.

حاجی زین‌العابدینی (۱۳۸۴)، به بررسی وضعیت وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی جهان، از نظر میزان مورد استفاده قرار گرفتن (که از طریق پیوندهای آنها مشخص می‌شود)، پرداخته است. در این پژوهش، وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی جهان، با استفاده از شیوه‌های وب‌سنجی، میزان رؤیت‌پذیری، و عامل تأثیرگذار وب مورد مطالعه قرار گرفته است. به علاوه، با استفاده از روش دسته‌بندی و مقیاس چندبُعدی، به مطالعه خوشه‌های اصلی و ترسیم نقشه دو بُعدی این وبسایت‌ها، براساس هم‌پیوندی آنها، پرداخته شده است. جامعه آماری این پژوهش، تعداد ۳۸ وبسایت فعال کتابخانه‌های ملی جهان بوده است که از فهرست مشخصات کتابخانه‌های ملی جهان در سایت ایفلا، استخراج شده‌اند. زمان انجام پژوهش، آبان ۱۳۸۴ بوده است. در این تحقیق، با استفاده از فرمول‌های جست‌وجوی ویژه و از طریق جست‌وجو در موتور کاوش آلتاویستا، اطلاعات مربوط به پیوندهای دریافتی خارجی، خودپیوندی‌ها، و تعداد صفحه‌های وب نمایه شده توسط موتور کاوش، محاسبه و گردآوری شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که سایت کتابخانه کنگره آمریکا، بالاترین ضریب تأثیر را در بین سایت‌های کتابخانه‌های ملی جهان داراست. همچنین، دسته‌بندی سایت‌های کتابخانه‌های ملی جهان، براساس ارتباط هم‌پیوندی

آنها، نشان داد که ۵ دسته (خوشه) اصلی، شامل ۳ دسته بین‌المللی و ۲ دسته قاره‌ای (اروپایی)، در بین وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی جهان وجود دارد. نتایج حاصل از ترسیم نقشه ارتباطات پیوندی وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی جهان نشانگر وجود ۴ دسته، ۲ دسته بین‌المللی و ۲ دسته قاره‌ای (اروپایی) است.

عصاره (۱۳۸۴)، با هدف شناسایی ویژگی‌های شاخص در طراحی وبسایت یک کتابخانه ملی، به بررسی وبسایت‌های ۵۸ کتابخانه ملی جهان، به روش تحلیل محتوا، پرداخته است. ابزار گردآوری اطلاعات، شبکه جهان‌گستر وب است. وبسایت‌های ۵۸ کتابخانه ملی جهان، در مدت زمان معین، در رایانه شخصی بارگذاری شده، سپس ویژگی‌های وبسایت در پایگاهی، در نرم‌افزار صفحه‌گستر اکسل، وارد گردیدند. تعداد ویژگی‌ها، ۲۴۵ مورد بود، که کلیه آنها از زیاد به کم مرتب گردید. از کل ۲۴۵ ویژگی، ۶۶ ویژگی پربسامد، اعم از ساختاری و محتوایی، براساس تعداد رخدادها برای یک سیاهه واریسی انتخاب شدند. ویژگی‌های مذکور، به ۸ خوشه موضوعی: فهرست‌ها، مجموعه‌ها، خدمات، درباره ما، انتشارات، تماس با ما، راهنمای کاربران، و ویژگی‌های ساختاری تقسیم شدند. سپس، سیاهه واریسی پژوهش، براساس ۶۶ ویژگی طراحی گردیده و تمامی وبسایت‌های مورد مطالعه، براساس آن، مورد ارزیابی قرار گرفتند. وبسایت کتابخانه ملی آمریکا ۸۰ درصد، وبسایت کتابخانه ملی انگلستان ۷۴ درصد، و وبسایت کتابخانه ملی کشورهای مالزی و دانمارک ۷۲ درصد، با سیاهه واریسی هم‌خوانی داشتند. وبسایت کتابخانه ملی ایران، ۵۱ درصد، با سیاهه واریسی مطابقت داشت. در نهایت، با توجه به نتایج پژوهش، الگوی پیشنهادی و توصیه‌هایی جهت ارتقای وبسایت کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران ارائه شده است.

پژوهش حاضر، به بررسی تطبیقی وبسایت سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، با وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی کشورهای اسلامی در منطقه خاورمیانه، از بُعد دسترسی پذیری پرداخته است. توضیح برخی اصطلاحات و عبارات به کاررفته در این پژوهش ضروری به نظر می‌رسد:

صفحه وبسایت: منظور از صفحه‌های وبسایت، صفحه اصلی^۳ کتابخانه است که دسترسی به انواع اطلاعات و خدمات کتابخانه را برای کاربران، از طریق شبکه جهانی وب و با نشانی مشخص^۴ فراهم می‌کند.

کتابخانه‌های ملی کشورهای اسلامی منطقه خاورمیانه: منظور از کتابخانه ملی آن دسته از کتابخانه‌هایی است که واژه ملی، الوطنیه، و National، در عنوان آنها کاملاً قابل رؤیت است. کشورهایی که عضو سازمان کنفرانس کشورهای اسلامی هستند و یا در منطقه خاورمیانه قرار دارند، شامل: امارات متحده عربی، ایران، عراق، ترکیه، سوریه، یمن، عمان،

3. Homepage

4. URL (Uniform Resource Locator)

قطر، عربستان سعودی، لبنان، کویت، اردن، بحرین، و اسرائیل (۱۴ کشور) که فهرست آنها از طریق منابع زیر قابل دسترسی است:

www.mideastweb.org/countries.html www.infoplease.com/atlas/middleeast.html

www.worldatlas.com/webimage/countrys/me.html

www.geography.about.com/library/maps/blmideast.html

www.mideastinfo.com

به دلیل گوناگونی منابع در تعیین فهرست کشورهای خاورمیانه، از چندین منبع مختلف استفاده گردیده است، که در برخی از آنها، کشورهای شمال آفریقا جزئی از خاورمیانه به‌شمار آمده‌اند. اما، با توجه به تقسیمات جغرافیایی اخیر که در وبسایت‌های www.amei-fo.com/countryguides و www.yourchildlearns.com (در قالب اطلس جغرافیایی ۲۰۰۹) قابل مشاهده است، کشورهای مزبور از منطقه خاورمیانه حذف شده و تنها کشورهای آسیایی جزء خاورمیانه محسوب می‌شوند. با توجه به مطالب ذکر شده، وبسایت کتابخانه ملی اسرائیل، به لحاظ غیراسلامی بودن این کشور؛ بحرین، به دلیل در دست ساخت بودن آن؛ و عمان، به دلیل عدم حضور واژه ملی (National) در عنوان وبسایت آن، از جامعه پژوهش حذف گردیدند.

دسترس‌پذیری: بنا به تعریف، دسترس‌پذیری شامل در دسترس قرار دادن و کاربردپذیر کردن محتوای وبسایت برای تمامی افراد، به‌ویژه افراد دارای معلولیت است (ندلر^۵، ۲۰۰۱، ص ۱۴). وبسایت باید اطلاعات و خدمات خود را طوری ارائه دهد که جهت استفاده همگان و بالخصوص افراد دارای معلولیت - اعم از دیداری، شنیداری، و شناختی مانعی ایجاد نکند (برتوت^۶، ۲۰۰۶، ص ۱۷-۲۸).

کتابخانه شاخص فرضی: در پژوهش حاضر، کتابخانه‌های فرضی، به‌عنوان شاخص، در نظر گرفته شده است. با این فرض که در طراحی وبسایت آن تمامی مؤلفه‌های مؤثر از بُعد دسترس‌پذیری رعایت شده است. این کتابخانه، وبسایت شاخصی است که می‌توان از آن به‌عنوان یک متر یا وسیله اندازه‌گیری استفاده نمود.

در طراحی بیش از نیمی از وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی کشورهای اسلامی منطقه خاورمیانه، مؤلفه‌های مربوط به معیار ذکر شده در این پژوهش (دسترس‌پذیری) در سطحی کمتر از ۵۰ درصد رعایت شده است.

روش پژوهش

در بررسی حاضر، تلاش شده تا با تلفیقی از روش‌های کتابخانه‌های (سندی)، پیمایشی،

5. Nadler

6. Bertot

و ارزیابانه، نسبت به انجام پژوهش اقدام گردد. از این رو، روش پژوهش حاضر، پیمایشی ارزیابانه است. برای تهیه سیاهه واری از روش کتابخانه های (مطالعه متون و منابع مرتبط با این حوزه)، و جهت بررسی وضعیت وبسایتها (سنجش دسترس پذیری وبسایت های کتابخانه های ملی بر اساس مؤلفه های موجود در سیاهه واری) از روش پیمایشی استفاده شده است. در توجیه روایی استفاده از چنین روشی، جهت انجام پژوهش، ذکر این نکته ضروری است که از آنجا که مؤلفه ها و شاخص های بیرونی متعددی در قالب سیاهه واری بوده که چگونگی وضعیت دسترس پذیری صفحات وب کتابخانه های ملی کشورهای اسلامی منطقه خاورمیانه با آنها سنجیده شده است، مناسب ترین راه برای آگاهی از وضعیت این وبسایتها (بر مبنای معیار و مؤلفه های ذکر شده) روش مذکور بوده است.

برای پاسخ به پرسش های پژوهش، نخست، لازم بود امتیازات مربوط به رعایت مؤلفه های مطرح در دسترس پذیری وبسایت به دست آید. در این پژوهش، از یک وبسایت فرضی (شاخص) استفاده گردید، با این فرض که در طراحی دسترس پذیری آن هر ۱۳ مؤلفه رعایت شده، آنگونه که می توان آن را به عنوان شاخصی برای ارزیابی دسترس پذیری دیگر وبسایت های جامعه مورد مطالعه به کار برد. این مؤلفه ها عبارت اند از:

۱. دسترس پذیر بودن با استفاده از مرورگر اینترنت اکسپلورر ۷۰؛
۲. دسترس پذیر بودن با استفاده از مرورگر نت اسکایپ نویگیتور ۷۵؛
۳. دسترس پذیر بودن با استفاده از مرورگر موزیلا برد ۰/۷؛
۴. دسترس پذیر بودن با استفاده از مرورگر اپرا ۷/۲؛
۵. دسترس پذیری سایت از طریق موتورهای جست و جوی عمومی؛
۶. اندازه صفحه کمتر از ۵۰ کیلو بایت؛
۷. امکان پشتیبانی از سکوی عملیاتی کاربر (ویندوز ۹۸ و xp, me, و لینوکس

؛(REDHAT)

۸. استفاده از قلم (فونت) های استاندارد؛
  ۹. قابل رؤیت بودن تمامی اجزای سایت؛
  ۱۰. دسترسی کاربر به منابع مورد نیاز در کمتر از ۳ بار کلیک کردن؛
  ۱۱. امکان دسترسی به سایت برای کاربران معلول (افراد نابینا)؛
  ۱۲. شباهت اطلاعات به هرم واژگون (دستیابی سریع به اطلاعات مهم تر)؛ و
  ۱۳. سهولت استفاده از سایت برای همه کاربران (مبتدی و متخصص).
- لازم به ذکر است، مؤلفه های مربوط به معیار دسترس پذیری در یکایک کتابخانه های ملی (به تفکیک) بررسی و مطالعه گردیده، و در آن، وجود هر ویژگی با علامت (☑) و نبود آن با

علامت (-) مشخص شده است. در این سیاهه، منظور از تواتر برای هر مؤلفه، بسامد تکرار آن مؤلفه در متون و منابع متفاوت است که بنا به درجه اهمیت، به ترتیب، از بالا به پایین مرتب شده است. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که در وب‌سایت شاخص، امتیاز کل رعایت همه مؤلفه‌ها ۷۷ امتیاز است. لازم به ذکر است، در این سیاهه، به وجود هر مؤلفه و ویژگی، ۱ امتیاز؛ و به نبود آن، صفر امتیاز تعلق گرفته، و برحسب تواتر یا وزن مورد محاسبه قرار گرفته است. بدیهی است، اطلاعات کتابشناختی مربوط به هر منبع، با ذکر شماره مربوط به آن، در فهرست منابع و مآخذ نیز آورده شده است. بنابراین، در یک جمع‌بندی کلی، شیوه امتیازدهی را می‌توان به شکل زیر بیان کرد:

امتیاز مؤلفه یا ویژگی = عدد ۰ یا ۱ × بسامد تکرار آن ویژگی در منابع معتبر مربوط، مساوی است با وزن ارزشی یا رتبه ارزشی هر مؤلفه، و امتیاز کل این معیار نیز برابر است با جمع امتیازهای مربوط به مؤلفه‌های تشکیل دهنده آن.

کتابخانه ملی											دسترس پذیری	تواتر	رتبه
الجزیر	اردن	مصر	لبنان	ایران	عراق	نیپال	خریستیان	سوریه	تونس	ترکیه	مؤلفه‌ها		
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	دسترس پذیر بودن با استفاده از مرورگر اینترنت اکسپلورر ۶/۰	۱	
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	دسترس پذیر بودن با استفاده از مرورگر نت اسکپ (فایرفاکس ۶/۵)	۲	

جدول ۱

مقایسه دسترس پذیری وب‌سایت کتابخانه‌های کشورهای اسلامی خاورمیانه

7. Hupp
8. Zaphiris
9. 50 Web usability tips to attract and retain web visitors
10. Tungar
11. Weibel

ردیف	تواتر	کتابخانه ملی											دسترس پذیری	
		مؤلفهها	ژبانه	تفیس	سوریه	عربستان	لیبی	عراق	ایران	کویت	مصر	اردن		الجزیره
۳		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	دسترس پذیر بودن با استفاده از مرورگر موزیلا برد ۰/۷
۴		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	دسترس پذیر بودن با استفاده از مرورگر اپرا ۷/۲
۵		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	دسترس پذیری سایت از طریق موتورهای جستجوی عمومی
۶	اندازه صفحه کمتر از ۵۰ کیلو بایت	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	

ادامه جدول ۱

مقایسه دسترس پذیری وب سایت
کتابخانه های کشورهای اسلامی خاورمیانه

- 12. Sullivan
- 13. Usability guidelines information science & technology
- 14. Engle
- 15. Fogg
- 16. Meyers
- 17. Sloan

ردیف	تواتر	مؤلفه‌ها	کتابخانه ملی											
			الجزایر	اردن	مصر	کویت	ایران	عراق	لیبی	عربستان	سوریه	تونس	ترکیه	دسترس پذیری
۷		امکان پشتیبانی از سکوی عملیاتی کاربر (ویندوز ۹۸)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
۸		استفاده از قلم (فونت) های استاندارد	✓	✓	-	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓
۹		قابلیت بودن تمامی اجزای سایت	✓	-	-	✓	✓	-	✓	✓	-	-	-	✓
۱۰	انگل، ۱۹۹۶	دسترس کاربر به منابع مورد نیاز در کمتر از ۳ بار کلیک کردن	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓
۱۱	انگل، ۱۹۹۶	امکان دسترسی به سایت برای کاربران معلول (الفرد بلیندا)	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	✓

ادامه جدول ۱

مقایسه دسترس پذیری وب سایت کتابخانه های کشورهای اسلامی خاورمیانه

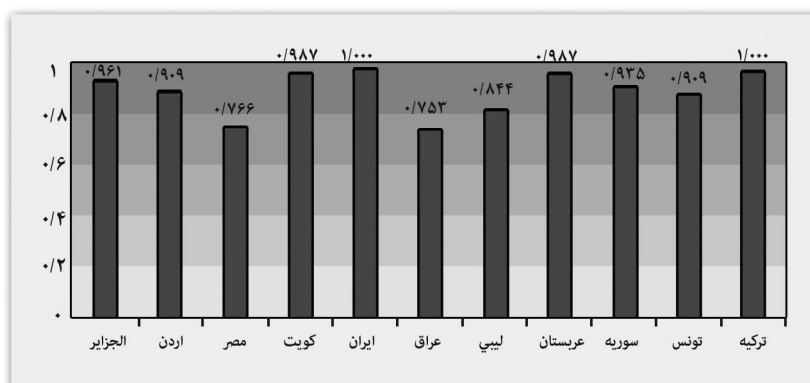
رتبه	تواتر	مؤلفهها	کتابخانه ملی										دسترس پذیری	
			تیمه	تونس	سوریه	عربستان	لبنان	عراق	ایران	کویت	مصر	اردن		الجزایر
۱۲	انگل، ۱۹۹۶؛ نکته کاربردپذیری وب...، ۲۰۰۹	شباهت اطلاعات به هم سازگون (دستیابی سریع به اطلاعات مهم تر)	✓	-	-	✓	✓	-	✓	✓	✓	-	-	-
۱۳	فاگه، ۲۰۰۱؛ اسلون، ۲۰۰۱	سهولت استفاده از سایت برای همه کاربران (مبتدای و متخصص)	✓	-	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	-	✓
جمع امتیازات		۷	۷۷	۷۰	۷۲	۷۴	۶۵	۷۷	۵۸	۷۷	۷۶	۵۹	۷۰	۷۴
درصد		۱۰۰	۱۰۰	۹۰/۹	۹۳/۵	۹۸/۷	۸۶/۴	۹۸/۷	۷۵/۳	۱۰۰	۹۸/۷	۷۶/۶	۹۰/۹	۹۶/۱

ادامه جدول ۱

مقایسه دسترس پذیری وبسایت
کتابخانه های کشورهای اسلامی خاورمیانه

یافته ها

نتایج حاصل از ارزیابی دسترس پذیری وبسایت های جامعه مورد مطالعه بیانگر آن است که وبسایت کتابخانه ملی ایران و ترکیه با ۷۷ امتیاز در زمینه دارا بودن مؤلفهها (معدل ۱۰۰/۰ درصد) در رده اول، کویت و عربستان با ۷۶ امتیاز (۹۸/۷ درصد) در رده دوم، قطر با ۷۴ امتیاز (۹۶/۱ درصد) در رده سوم، سوریه با ۷۲ امتیاز (۹۳/۵ درصد) در رده چهارم، یمن و اردن با ۷۰ امتیاز (۹۰/۹ درصد) در رده پنجم، لبنان با ۶۵ امتیاز (۸۶/۴ درصد) در رده ششم و امارات متحده عربی با ۵۹ امتیاز (۷۶/۷ درصد) در رده هفتم و عراق با ۵۸ امتیاز (۷۵/۳ درصد) در رده هشتم قرار گرفته اند، به طوری که در نمودار ۱ به وضوح دیده می شود.

مؤدار ۱

مقایسه دسترس پذیری وبسایت
کتابخانه‌های کشورهای
اسلامی خاورمیانه

دسترس پذیری

با توجه به نتایج به دست آمده، وبسایت کتابخانه ملی ایران و ترکیه، به لحاظ رعایت مؤلفه‌های مربوط به معیار دسترس پذیری در رتبه نخست قرار گرفته‌اند. علاوه بر این، یافته‌ها نشان می‌دهد در طراحی بیش از نیمی از وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی کشورهای اسلامی، مؤلفه‌های ذکر شده در این پژوهش، در سطحی بالاتر از ۵۰ درصد رعایت شده است، لذا، فرضیه پژوهش مورد تأیید قرار نگرفته است.

نتیجه‌گیری

ظهور وب را می‌توان منشأ یکی از مهم‌ترین تحولات عصر حاضر در عرصه ارتباطات دانست. با ظهور اینترنت و به‌ویژه پیدایش شبکه جهانی وب، انقلابی گسترده در ارائه خدمات اطلاع‌رسانی به کاربران رخ داده است، به گونه‌ای که هم‌اکنون حجم وسیعی از اطلاعات از طریق وب قابل دسترسی است. بدیهی است در چنین شرایطی تمامی سازمان‌های پویا، در میان مجموعه تدابیری که به منظور حفظ استحکام روابط خود با مخاطبان خویش اندیشیده‌اند، استفاده از اینترنت و امکانات آن راه، به‌عنوان یکی از مناسب‌ترین، سریع‌ترین، و در عین حال ساده‌ترین راه‌ها جهت ایجاد ارتباط دوسویه میان سازمان و کلیه افراد و نهادهای ذی‌نفع برگزینند (محمد اسماعیل، ۱۳۸۴، ص ۱۰۷-۱۳۶).

بر اساس یافته‌های حاصل از پژوهش، وبسایت کتابخانه‌های ملی مورد مطالعه (۱۱ مورد) به‌طور کلی، به لحاظ رعایت معیار دسترس پذیری در سطح مطلوب قرار دارند. در این میان، کمترین میزان رعایت مؤلفه‌های دسترس پذیری، مربوط به وبسایت کتابخانه ملی عراق، با ۷۵/۳ درصد، و بیشترین آن، معادل با ۱۰۰ درصد مربوط به وبسایت‌های کتابخانه‌های ملی کشور ایران و ترکیه است. مطالعه و بررسی وضعیت وبسایت‌های کتابخانه‌های

ملی کشورهای اسلامی منطقه خاورمیانه، نشان از رعایت بالای مؤلفه‌های دسترس‌پذیری در وب‌سایت‌های جامعه مورد مطالعه دارد. اما، این امر به معنای رعایت ۱۰۰ درصدی مؤلفه‌های دسترس‌پذیرس در تمامی آنها نیست. لذا، نتایج این برآورد می‌تواند ارمغان‌هایی را برای دست‌اندرکاران و طراحان وب‌سایت‌های کتابخانه‌های ملی کشورهای اسلامی منطقه (خاورمیانه)، به لحاظ حفظ موقعیت استراتژیک منطقه‌ای، و به تفکیک مؤلفه‌های مطرح شده در سیاهه دربرداشته باشد. در کل پیشنهاد می‌شود:

۱. برای استفاده ملی و بین‌المللی از وب‌سایت کتابخانه‌ها هم از زبان ملی کشور مربوط و هم از زبان انگلیسی استفاده شود.
۲. برای کتابداران، و براساس استانداردهای طراحی، کارگاه‌های آموزشی طراحی وب‌سایت برگزار شود.
۳. برای طراحی وب‌سایت کتابخانه‌ها علاوه بر حضور طراح وب، از کتابداران نیز نظرخواهی صورت پذیرد.
۴. در زمینه سایر ابعاد، نظیر، روزآمدی، ناوبری، و مانند آن ارزیابی‌های مشابه صورت پذیرد.
۵. مسئولان، برای راه‌اندازی کارآمدترین وب‌سایت‌های کتابخانه ملی (سرمايه ملی) بودجه کافی در نظر گیرند.

منابع

- اصغری‌پوده، احمدرضا (۱۳۸۰). «بررسی عناصر و ویژگی‌های مطرح در طراحی وب‌سایت کتابخانه‌های دانشگاهی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه فردوسی مشهد.
- الکساندر، ژانت (۱۳۸۳). *شناخت وب: چگونه اطلاعات موجود بر روی وب را ارزیابی نموده، و صفحاتی اینگونه را پدید آوریم*. ترجمه صدیقه محمداسماعیل. تهران: دبیرش.
- حاجی‌زین‌العابدینی، محسن؛ مکتبی‌فرد، لیلا؛ عصاره، فریده (۱۳۸۴). «تحلیل پیوندهای وب‌سایت‌های کتابخانه‌های ملی جهان». *مجله مطالعات تربیتی و روانشناسی*، ۷(۱): ۱۷۳-۱۹۳.
- عصاره، فریده (۱۳۸۱). «معیارهای ارزیابی منابع اینترنتی». *فصلنامه کتاب*، ۱۳(۲): ۶۱-۷۳.
- عصاره، فریده؛ مرادمند، علی (۱۳۸۴). «شناسایی ویژگی‌های عمده در طراحی وب‌سایت‌های کتابخانه‌های ملی جهان به منظور ارائه الگویی مناسب جهت ارتقاء کیفی وب‌سایت کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران». *اطلاع‌شناسی*، ۲ (۶۰): ۱۷۰-۱۹۰.
- محمد اسماعیل، صدیقه (۱۳۸۳). «بررسی کاربردپذیری وب‌سایت‌های دانشگاه‌های صنعتی کشور». پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

محمد اسماعیل، صدیقه (۱۳۸۴). «بررسی کاربردپذیری وبسایت‌های دانشگاه‌های صنعتی کشور». *فصلنامه کتاب*، ۱۶ (۱): ۱۰۷-۱۳۶.

نویدی، فاطمه (۱۳۸۶). «ارزیابی دسترس پذیری وب سایت وزارتخانه های دولت جمهوری اسلامی ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

Alexander, J. E.; Tate, M. A. (1999). *Web Wisdom: Who to evaluate and create information quality on the web*. London, Mahwah, New Jersey. LEA: (Lawrence Erlbaum Associates).

Bertot, J.C.; et al. (2006). "Functionality, usability and accessibility: Interactive user-centered evaluation strategies for digital libraries". *Performance Management and Metrics*, 7(1): 17-28.

Engle, M. (1996). "Evaluating websites: Criteria and tools". New York Library Association Conference, Saratoga Springs, Ny. from: <http://www.Library.Cornel.edu/Okuref/research/Webeval.html>

Fogg, B.J.; et al. (2001). "What Makes Websites Credible? A report on a large quantitative study". *CHI*, 3(1).

Hupp, J. (2008). "Test Your Web Site : A 57- Point checklist for maximum usability". from: www.virtualhosting.com.

Meyers, P. J. (2008). "25-Point Web Site Usability Checklist". from: www.useffect.com

Nadler, D.M. ; Furman, V.M. (2001). "Access board issues final standards for disabled access under Section 508 of Rehabilitation Act". *Government Contract Litigation Reporter*, 14(19): 14.

Sloan, John (2001). "Rampo College Web Design Standards. Rampo College of New jersey State-ments and policies". from: <http://www.guide.rampo.edu/1/content/Webstandards.html>

Sullivan, T.; Matson, R. (2000). "Barriers to use: Usability and content accessibility on the web's most popular sites". Interdisciplinary ph.D. program in information Science, University of North Texas, Denton.

Tungar, M. N. (2002). "Heuristic evaluation". from: <http://www.cc.gatech.edu/~manas/cs8803a/Heuristic.pdf>.

Usability Guidelines Information Science & Technology (2004). from: www.web.mit.edu.

Weibel, S.L. (1995). "The World Wide Web and emerging internet resource discovery standards for scholarly literature". *Library Trends*, 43(4): 627-664.

Zaphiris, P. ; Darin, Ellis, R. (2001). *Website usability and content accessibility of the top USA Universities*. Dertoit, MI: Institute of Gerontology and Dept of Industrial and Manufacturing Engineering Wayne State University.

50 web usability tips to attract and retain web visitors (2009). from: www.doshdosh.com.